

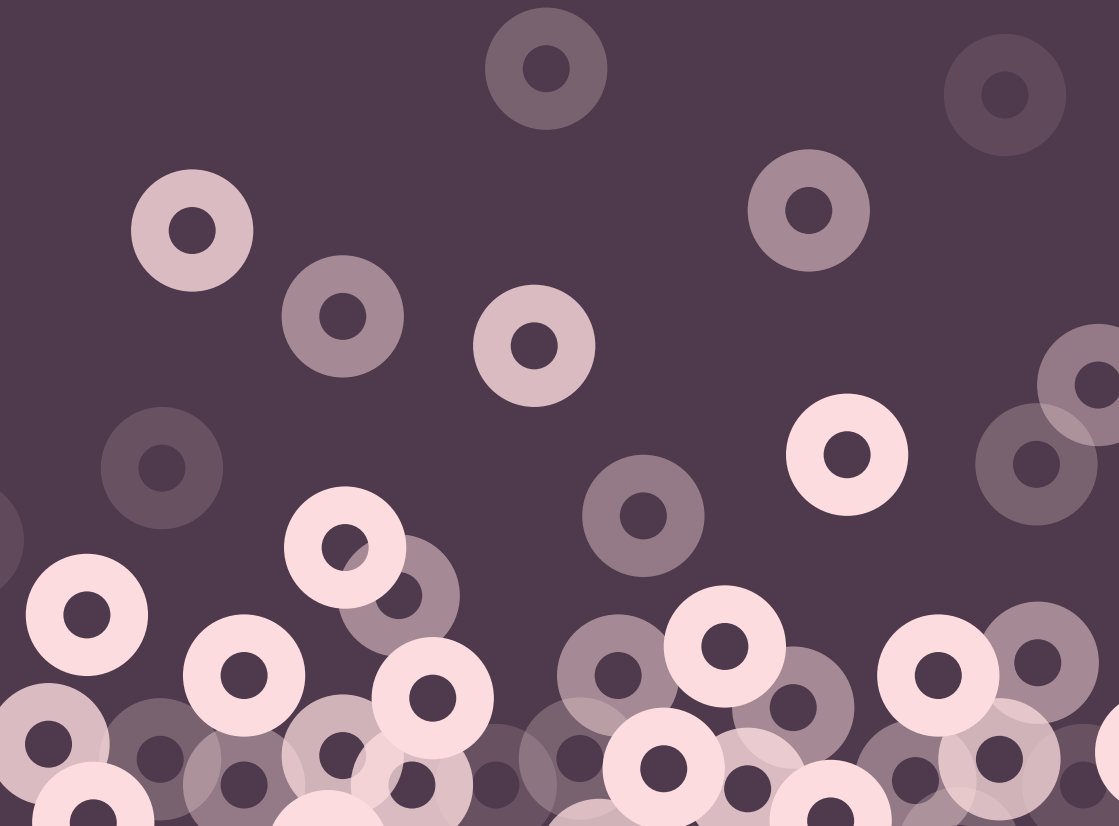


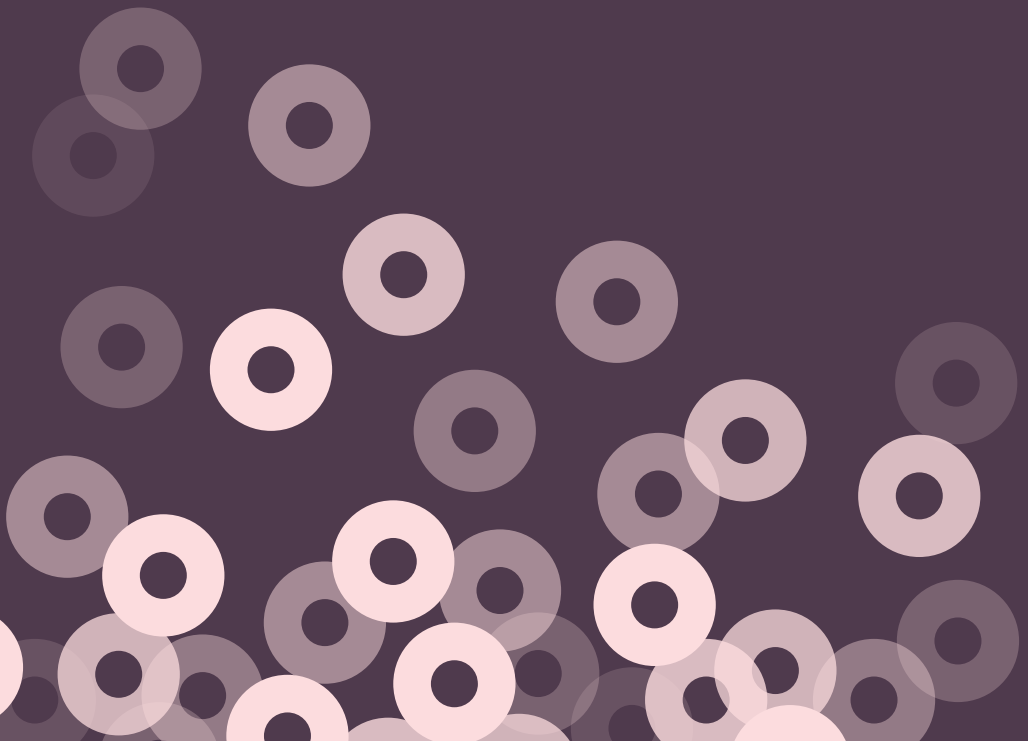
Diskriminerings
ombudsmannen

Kortanalys 2023:1

Diskriminering som har samband med funktionsnedsättning i skolan

En kortanalys av anmälningar





Diskriminering som har samband med funktionsnedsättning i skolan

En kortanalys av anmälningar

Diskrimineringsombudsmannen (DO)

© DO

Artikelnummer: K1 2023 PDF

ISBN 978-91-88175-45-8

Illustrationer: Stina Wirsén.

Layout: Kollijox AB.

Alternativa format: Denna pdf är tillgänglig. Andra alternativa format, exempelvis Daisy, lättläst eller punktskrift, kan beställas vid behov.

Kontakta då DO på order@do.se.

Förord

Antalet anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning i skolan har ökat under senare år. Elever och deras vårdnadshavare vittnar om att eleverna ofta utsätts för långvarigt lidande – inte sällan under hela skoltiden.

DO har valt att göra en kortanalys av anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning inom skolan. Analysen ger oss värdefull insikt i hur diskriminering som har samband med funktionsnedsättning kan komma till uttryck för barn och unga i skolan. Denna kortanalys bidrar med kunskap i DO:s och andra aktörers arbete för att motverka och förebygga diskriminering samt främja lika rättigheter och möjligheter i skolan.

Solna den 18 december 2023

Lars Arrhenius

Diskrimineringsombudsman

Innehåll

Sammanfattning	8
Inledning	11
Resultat	12
Antalet anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning inom skolan har ökat	13
Flest anmälningar om diskriminering inom grundskolan	14
Anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning är vanligast	15
Antalet anmälningar om bristande tillgänglighet inom skolan har ökat	16
Anmälningar om bristande tillgänglighet rör oftast grundskolan	17
Vem rör anmälan?	18
De flesta anmälningarna rör elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, men variationen är stor	19
Störst andel av anmälningarna rör elever i mellanstadiet	20
Vissa skillnader i vad som anmäls för killar respektive tjejer	21
Etnisk tillhörighet den vanligaste diskrimineringsgrunden utöver funktionsnedsättning	22
Eleverna har utsatts i skolan under lång tid	22
Oftast vårdnadshavaren som anmäler	22

Anmälningarna vittnar om stor utsatthet bland eleverna	23
Elever får inte det stöd i skolan som de har rätt till	23
Elever utsätts för trakasserier	30
Elever nekas tillgång till skola och undervisning	34
Avslutande diskussion	38
Referenser	40
Bilaga: Metod och material	41

Sammanfattning

I denna promemoria presenterar vi resultatet av en analys av anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning inom skolan. Analysen har gjorts genom både kvantitativ och kvalitativ metod.

Den kvantitativa analysen visar:

- Antalet anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning inom förskola/förskoleklass, grundskola och gymnasieskola har ökat. Grundskolan är den vanligaste utbildningsformen bland dessa anmälningar.
- Antalet anmälningar om bristande tillgänglighet inom förskola/förskoleklass, grundskola och gymnasieskola har också ökat och även här är grundskolan den vanligaste utbildningsformen.

Den kvalitativa analysen av 200 anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning inom grund- och gymnasieskolan som har kommit in till DO under åren 2018–2022 visar:

- Elever får inte det stöd i skolan som de har rätt till. Det handlar om att skolor inte vidtar tillräckliga stöd- och anpassningsåtgärder för att tillgängliggöra skolan.
- Elever utsätts för trakasserier från skolpersonal eller andra elever.
- Elever nekas tillgång till skola och undervisning, exempelvis genom att nekas skolplats eller att utestängas från skolaktiviteter.

En stor andel av anmälningarna rör fler än en av dessa situationer, exempelvis att en elev inte får det stöd som den har rätt till och samtidigt utsätts för trakasserier i skolan.

De flesta anmälningarna rör elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, men variationen är stor. Anmälningar som rör elever med någon form av neuropsykiatrisk funktionsnedsättning handlar oftare om att elever inte får rätt stöd i skolan eller blir nekade tillgång till skola eller undervisning jämfört med anmälningar som rör elever med någon annan form av funktionsnedsättning.

Den största andelen av anmälningarna rör elever i mellanstadiet, följt av högstadiet, sedan lågstadiet och sist gymnasiet. Anmälningar som rör elever i grundskolan handlar oftare om att elever inte får rätt stöd och anpassning i jämförelse med anmälningar som rör elever i gymnasiet. Det är vanligare att anmälningarna som rör gymnasiet handlar om att eleven nekats tillgång till undervisning, exempelvis i form av att stängas av från skolan, än anmälningar som rör grundskolan.

En större andel av anmälningarna rör killar. Det finns vissa skillnader i vilka situationer som anmäls för killar respektive tjejer. Det är exempelvis vanligare att anmälningarna som rör killar beskriver att eleven utsätts för trakasserier jämfört med anmälningarna som rör tjejer. Anmälningarna som rör tjejer är i sin tur något överrepresenterade bland anmälningar som rör att elever inte får tillräckligt stöd i skolan.

De allra flesta anmälningar beskriver att diskrimineringen i skolan har pågått under lång tid, ofta i flera år. Den icke-fungerande skolgången har lett till psykisk ohälsa, bristande skolresultat och långvarig frånvaro från skolan för många av eleverna. En stor andel av anmälningarna beskriver elever som far illa av skolsituationen och riskerar lida men för livet, både i form av fortsatt psykisk ohälsa och i form av en ofullständig grund- eller gymnasieutbildning.



Inledning

Under de senaste åren har antalet anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning inom utbildningsområdet ökat.¹ Nästan hälften av anmälningarna om diskriminering inom området utbildning hade samband med funktionsnedsättning under 2022. De flesta anmälningarna om bristande tillgänglighet handlar om just samhällsområdet utbildning.

Mot denna bakgrund anser Diskrimineringsombudsmannen (DO) att det är angeläget att få mer kunskap om hur situationen ser ut för elever med funktionsnedsättning. Vi har därför i denna analys valt att analysera anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning inom skolan för att få bättre kunskap om hur elever upplever sig diskriminerade.

DO har också lämnat denna analys till den statliga utredningen om mer kunskap om barn och elever med funktionsnedsättning i skolväsendet.²

1 DO (2023 a), sidan 38–41 och sidan 68–69.

2 U 2022:02.

Resultat

I denna del beskriver vi resultatet av analysen. Analysen baseras på uppgifterna i de anmälningar om diskriminering som har kommit in till DO. De händelser som beskrivs i anmälningarna om diskriminering utgör inte alltid diskriminering i diskrimineringslagens mening.

Det material som DO använder i den kvantitativa analysen rör anmälningar från perioden 2015–2022. DO har valt att inte inkludera material från åren innan 2015, då myndigheten har bedömt att det finns för stora osäkerheter vad gäller jämförbarheten över tid och tolkning av data.

I den kvalitativa analysen har DO gjort ett slumpmässigt urval av 200 anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning inom grundskola och gymnasium som inkom under femårsperioden 1 januari 2018–31 december 2022. DO har valt att göra ett urval som sträcker sig över en femårsperiod för att öka resultatets hållbarhet över tid och minska risken för att covid-19-pandemin eller andra enskilda händelser eller situationer ska påverka resultatet för mycket.

Vi inleder med att redovisa resultatet av den kvantitativa analysen av anmälningar till DO. Därefter redovisar vi resultaten av den kvalitativa innehållsanalysen.

Antalet anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning inom skolan har ökat

År 2022 inkom 279 anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning inom någon av utbildningsformerna förskola/förskoleklass, grundskola³ eller gymnasium⁴ (figur 1). Denna typ av anmälan ökade under perioden 2015–2022 från 89 till 279 stycken, vilket innebär en tredubbling till antalet.

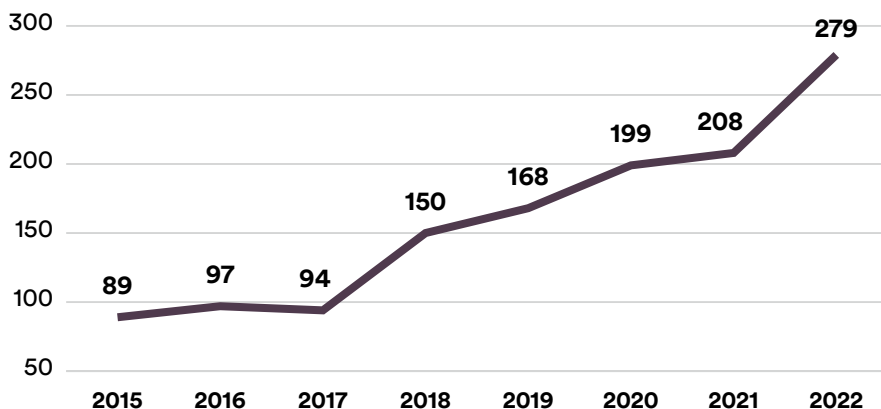
Antalet anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning inom dessa utbildningsformer ökade relativt sett i högre utsträckning än det totala antalet anmälningar om diskriminering, som under samma period ökade med 95 procent.⁵

3 I grundskola ingår här även anpassad grundskola, specialskola, sameskola, fritidshem och skolbarnomsorg.

4 I gymnasium ingår här även anpassad gymnasieskola.

5 DO (2023 a), sidan 28.

Figur 1. Antal anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning inom utbildningsformerna förskola/förskoleklass, grundskola och gymnasium 2015–2022.



Flest anmälningar om diskriminering inom grundskolan

Under tidsperioden har klart flest av anmälningarna om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning inom dessa utbildningsformer rört elever inom grundskolan (tabell 1). År 2022 handlade 78 procent av anmälningarna om situationer i grundskolan. Utbildningsformerna förskola/förskoleklass och gymnasium förekommer i betydligt mindre utsträckning. Grundskolan är även den vanligaste kategorin för anmälningar inom samhällsområdet utbildning sett till alla diskrimineringsgrunder.⁶

6 DO (2023 a), sidan 41.

Tabell 1. Antal anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning, uppdelat per utbildningsform 2015–2022.

Utbildningsform	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Förskola/ förskoleklass	6	9	9	15	14	27	30	29
Grundskola*	71	80	72	115	125	153	155	219
Gymnasium**	12	8	13	20	29	19	23	31

*I grundskola ingår även anpassad grundskola, specialskola, sameskola, fritidshem och skolbarnomsorg.

**I gymnasium ingår även anpassad gymnasieskola.

Anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning är vanligast

Funktionsnedsättning är den klart vanligast uppgivna diskrimineringsgrunden i anmälningar avseende alla tre utbildningsformerna förskola/förskoleklass, grundskola och gymnasium sett under tidsperioden 2015–2022. Under tidsperioden utgjorde anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning 37 procent av alla anmälningar som rörde utbildningsformen förskola/förskoleklass, för grundskola och gymnasium gäller 40 procent vardera. Under 2022 har andelen anmälningar om diskriminering som rör funktionsnedsättning inom grundskolan ökat till 51 procent.

Etnisk tillhörighet är den näst vanligaste diskrimineringsgrunden och har registrerats för 28 procent av anmälningarna under samma år inom samhällsområdet utbildning.⁷

7 DO (2023a), sidan 39.

Antalet anmälningar om bristande tillgänglighet inom skolan har ökat

År 2022 inkom 177 anmälningar om diskriminering i form av bristande tillgänglighet inom någon av utbildningsformerna förskola/förskoleklass, grundskola⁸ eller gymnasium⁹ (figur 2). Under perioden 2015–2022 ökade denna typ av anmälan från 63 till 177 stycken, vilket innebär en nära tredubbling till antalet.

Detta kan sättas i relation till att det totala antalet anmälningar om bristande tillgänglighet, oavsett samhällsområde, ökade från 293 stycken år 2015 till 457 stycken år 2022, vilket motsvarar en ökning med 53 procent.¹⁰ År 2022 handlade 39 procent av det totala antalet inkomna anmälningar om bristande tillgänglighet om diskriminering inom någon av de tre utbildningsformerna förskola/förskoleklass, grundskola och gymnasium. Utbildning, och specifikt dessa tre utbildningsformer, är därmed det samhällsområde som flest anmälningar om bristande tillgänglighet berör.

Anmälningar om bristande tillgänglighet är en delmängd som ingår i kategorin anmälan om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning. Anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning i skolan är en bredare kategori och innehåller även anmälningar om andra former av diskriminering.

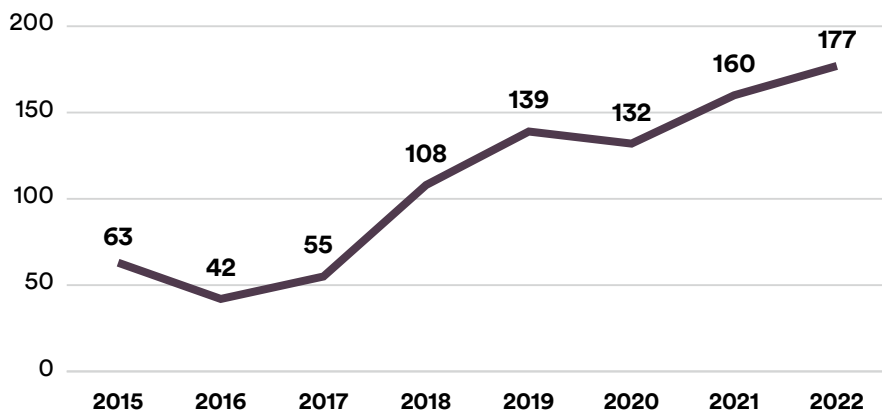
8 I grundskola ingår här även anpassad grundskola, specialskola, sameskola, fritidshem och skolbarnomsorg.

9 I gymnasium ingår här även anpassad gymnasieskola.

10 DO (2023 a), sidan 68.

Relativt sett ökade antalet anmälningar om bristande tillgänglighet sammantaget inom de tre utbildningsformerna förskola/förskoleklass, grundskola och gymnasium i högre utsträckning än det totala antalet anmälningar om diskriminering, som under perioden 2015–2022 ökade med 95 procent.¹¹

Figur 2. Antal anmälningar om bristande tillgänglighet inom utbildningsformerna förskola/förskoleklass, grundskola och gymnasium 2015–2022.



Anmälningar om bristande tillgänglighet rör oftast grundskolan

Under tidsperioden har klart flest anmälningar om bristande tillgänglighet inom dessa utbildningsformer rört elever inom grundskolan (tabell 2). År 2022 handlade 79 procent av anmälningarna om situationer i grundskolan. Samma år står de övriga två utbildningsformerna förskola/förskoleklass och gymnasium endast för 12 procent respektive 9 procent av anmälningarna.

11 DO (2023 a), sidan 28.

Tabell 2. Antal anmälningar om bristande tillgänglighet, uppdelat per utbildningsform 2015–2022.

Utbildningsform	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Förskola/förskoleklass	4	6	6	10	11	15	25	22
Grundskola*	51	34	45	86	106	107	118	139
Gymnasium**	8	2	4	12	22	10	17	16

*I grundskola ingår även anpassad grundskola, specialskola, sameskola, fritidshem och skolbarnomsorg.

**I gymnasium ingår även anpassad gymnasieskola.

Vem rör anmälan?

Vi har gjort en kvalitativ innehållsanalys av 200 anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning inom grund- och gymnasieskolan. Dessa anmälningar inkom till DO under åren 2018–2022.

Analysen visar:

- De flesta anmälningarna rör elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, men variationen är stor.
- Den största andelen av anmälningarna rör elever i mellanstadiet.
- Det finns vissa skillnader i vad som anmäls för killar respektive tjejer.
- Etnisk tillhörighet är den vanligaste diskrimineringsgrunden utöver funktionsnedsättning.
- Eleverna har utsatts under lång tid.
- Det är oftast vårdnadshavaren som anmäler.

De flesta anmälningarna rör elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, men variationen är stor

Den absolut vanligaste typen av funktionsnedsättning som beskrivs i anmälningarna är att ha någon form av neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Totalt rör 60 procent (över 130 stycken) av de 200 anmälningarna elever som har minst en form av neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. De allra flesta av dessa elever beskrivs ha fått minst en neuropsykiatrisk diagnos, men det finns också ett mindre antal anmälningar som rör elever som antas ha en sådan diagnos men som ännu inte har genomgått utredning. Varken diskrimineringslagen eller skollagen kräver dock någon diagnos för att skolan ska vidta stöd- och anpassningsåtgärder.

I anmälningarna är det vanligt förekommande att eleverna med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning beskrivs ha mer än en diagnos, det vill säga har exempelvis både någon form av adhd och autismspektrumtillstånd, dyslexi eller språkstörning. Det framkommer också i anmälningarna en betydande variation i hur stora svårigheter skolmiljön innebär för eleverna. En del elever beskrivs kunna klara skolgången med relativt begränsade insatser av stöd och anpassning från skolans sida, medan andra elever behöver mer omfattande stöd. Anmälningar som rör elever med någon form av neuropsykiatrisk funktionsnedsättning handlar oftare om att elever inte får rätt stöd i skolan eller blir nekade tillgång till skola eller undervisning jämfört med anmälningar som rör elever med någon annan form av funktionsnedsättning.

Den näst vanligaste kategorin i anmälningarna, det gäller drygt 20 av anmälningarna, är att ha någon form av medicinsk funktionsnedsättning. Bland dessa anmälningar finns exempelvis elever med diabetes, allergier, epilepsi eller astma. De flesta av dessa anmälningar handlar om att skolans brist på anpassningar och stöd leder till en fara för elevens hälsa i skolan.

Strax under 20 anmälningar rör elever som uppges ha någon form av fysisk funktionsnedsättning, exempelvis syn- eller hörselnedsättning, cp-skada eller någon form av nedsättning i rörelseförmågan. Dessa anmälningar rör alltifrån att eleven inte får det stöd och anpassning som behövs, men även trakasserier och att eleven nekas tillgång till skola och undervisning. Ett par anmälningar beskriver att skolans fysiska lokaler eller skolskjutsen inte är anpassade för rullstol.

I anmälningarna förekommer psykiska funktionsnedsättningar, exempelvis någon form av ångesttillstånd eller depression i ett drygt tiotal fall.¹² Intellectuell funktionsnedsättning, exempelvis Downs syndrom eller lindrig intellectuell funktionsnedsättning, förekommer också i ett drygt tiotal av anmälningarna.

Det är också vanligt förekommande att anmälningarna innehåller uppgifter om att en och samma elev har mer än en typ av funktionsnedsättning, till exempel att en elev har både en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning och någon form av medicinsk, fysisk eller psykisk funktionsnedsättning.

Störst andel av anmälningarna rör elever i mellanstadiet

Grundskolan är den vanligaste utbildningsformen för anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning i skolan, vilket vi tidigare kunde konstatera i den kvantitativa analysen. Som en följd av det dominerar grundskolan även anmälningarna som slumpvis har valts ut att ingå i den kvalitativa analysen.

12 Detta avser de anmälningar där det beskrivs att eleven ursprungligen har haft en psykisk funktionsnedsättning och inkluderar inte alla anmälningar där elever har utvecklat psykisk ohälsa av olika slag som en följd av situationen i skolan.

Den största andelen av anmälningarna som har ingått i den kvalitativa analysen rör elever i mellanstadiet, följt av högstadiet, sedan lågstadiet och sist gymnasiet.

Av dessa rör ungefär tio anmälningar elever inom anpassad grundskola och färre än fem anmälningar rör elever inom anpassad gymnasieskola.

Anmälningar som rör elever i grundskolan handlar oftare om att elever inte får rätt stöd och anpassning i jämförelse med anmälningar som rör elever i gymnasieskolan. Det är vanligare att anmälningarna som rör gymnasieskolan handlar om att elever nekas tillgång till undervisning, exempelvis i form av att stängas av från skolan, än anmälningar som rör grundskolan. Uppgifter om att elever blir utsatta för trakasserier är ungefär lika vanligt i anmälningarna som rör grundskolan som i anmälningarna som rör gymnasieskolan.

Vissa skillnader i vad som anmäls för killar respektive tjejer

En större andel av de 200 anmälningarna rör killar jämfört med tjejer, 60 procent (nära 120 anmälningar) i jämförelse med 35 procent (70 anmälningar). I något fall beskrivs eleven vara trans, i de resterande fem procenten framgår inte elevens könstillhörighet.

Det finns vissa skillnader i vilka situationer som anmäls för killar respektive tjejer. Det är betydligt vanligare att anmälningarna som rör killar beskriver att eleven utsätts för trakasserier jämfört med anmälningarna som rör tjejer. Det är också en något större andel av anmälningarna som rör killar som beskriver att eleven nekas tillgång till skola eller undervisning jämfört med anmälningarna som rör tjejer. Anmälningarna som rör tjejer är i sin tur något överrepresenterade bland anmälningar som rör att elever inte får tillräckligt stöd i skolan.

En något större andel av killarna uppges ha någon form av neuro-psykiatrisk funktionsnedsättning i jämförelse med tjejerna, men även för

tjejerna är neuropsykiatriska funktionsnedsättningar den absolut vanligaste typen av funktionsnedsättning i anmälningarna.

Etnisk tillhörighet den vanligaste diskrimineringsgrunden utöver funktionsnedsättning

I de allra flesta fall (nära 9 fall av 10) beskrivs diskrimineringen som anmäls enbart ha samband med funktionsnedsättning. Etnisk tillhörighet är vanligast i de fall händelserna beskrivs ha samband med någon ytterligare diskrimineringsgrund. Det rör sig om nästan 20 fall där anmälaren upplever att diskrimineringen från skolans sida har samband både med elevens funktionsnedsättning och etniska tillhörighet.

Det har avseende diskrimineringsgrunderna kön, religion eller annan trosuppfattning eller ålder enbart i något enstaka fall beskrivits haft betydelse för skolans agerande.

Eleverna har utsatts i skolan under lång tid

I nästan 9 fall av 10 i dessa anmälningar har svårigheterna i skolan pågått under en långre tid, ofta i flera års tid. I en betydande andel av anmälningarna beskrivs eleven ha varit utsatt under hela sin skoltid.

Oftast vårdnadshavaren som anmäler

I de allra flesta fall (nästan 9 av 10) är det elevens vårdnadshavare som anmäler diskrimineringen till myndighet. I ett tiotal fall är det en annan anhörig som står bakom anmälan. I färre än 20 anmälningar är det eleven själv som anmäler. I de fall eleven själv anmäler handlar det oftast om diskriminering i gymnasiet.

I en stor andel av anmälningarna som rör trakasserier har anmälan först skickats in till Skolinspektionen som sedan, efter överenskommelse, har överlämnat anmälan till DO då händelserna har bedömts falla in under DO:s uppdrag. I de fall anmälaren har vänt sig till DO förekommer det

också på motsvarande sätt att DO överlämnar anmälan till Skolinspektionen för vidare utredning.

Anmälningarna vittnar om stor utsatthet bland eleverna

I anmälningarna framkommer tre återkommande situationer av diskriminering som har samband med funktionsnedsättning:

- Elever får inte det stöd i skolan som de har rätt till.
- Elever utsätts för trakasserier.
- Elever nekas tillgång till skola och undervisning.

Elever får inte det stöd i skolan som de har rätt till

Drygt 70 procent (vilket motsvarar drygt 140 stycken) av de 200 anmälningarna beskriver att skolan inte ger eleven rätt stöd och anpassning. Det kan, enligt 1 kapitlet 4 § diskrimineringslagen (2008:567), utgöra diskriminering i form av bristande tillgänglighet att en skola inte vidtar tillräckliga åtgärder för att tillgängliggöra skolan.

I anmälningarna handlar det om att

- skolor brister i att utreda elevers behov av stöd och att vidta adekvata stödåtgärder
- skolans stödåtgärder sätts in för sent
- beslutade insatser inte genomförs
- bristen på stöd och anpassning kan bli farlig för elevers hälsa
- elever hålls isolerade från andra
- elever utan diagnos nekas stöd
- skolmåltider inte anpassas
- elever blir felaktigt placerade i anpassad skola.

Skolor brister i att utreda elevers behov av stöd och att vidta adekvata stödåtgärder

I många av anmälningarna beskrivs det att skolan inte tillräckligt utreder elevens behov eller vidtar de åtgärder för tillgänglighet som behövs. Ofta framgår det inte av den initiala beskrivningen i anmälan vilket stödbehov som är aktuell i ett visst ärende. I denna text används därför begreppet stöd och anpassning som ett samlingsbegrepp för olika sorters åtgärder och begreppet särskilt stöd används enbart i de fall det uttryckligen avses just särskilt stöd¹³ enligt skollagen.

I anmälningarna beskrivs återkommande att skolor inte följer de rekommendationer om stöd och anpassning som förmedlats av barn- och ungdomspsykiatri (BUP), logoped, psykologer, läkare eller tidigare skolor. Rekommendationerna kan handla om att tillsätta en resursperson som ska stötta eleven i skolan, att låta eleven använda tekniska hjälpmedel eller att anpassa miljön i skolan på olika sätt. Skolor beskrivs i många anmälningar inte heller reagera tillräckligt på att eleven inte når målen i ett eller flera ämnen.

Ett återkommande exempel på detta är elever med dyslexi som nekas tekniska hjälpmedel eller anpassningar i form av exempelvis längre provtid. Utan sådana stöd- och anpassningsåtgärder beskrivs många elever inte ha möjlighet att veta sig till sig ny kunskap eller kunna visa vad de faktiskt kan. Ett annat vanligt exempel från anmälningarna är att skolan inte anpassar lär- och skolmiljön så att elever inom autismspektrumet ges tillräckliga förutsättningar för att kunna uppfylla målen i skolan.

13 Rätten till särskilt stöd regleras i 3 kapitlet 6–12 §§ i skollagen och avser stödinsatser av mer ingripande karaktär.

En relativt stor andel av anmälningarna rör elever med behov av stöd i det sociala samspelet med andra elever. Utan ett sådant stöd beskrivs att dessa elever lätt hamnar i konflikter med andra. I sådana situationer kan det hända att eleven både blir utsatt för kränkningar och trakasserier eller själv utsätter andra. För elever med utåtagerande beteende, där eleven kan reagera på stress med kraftig ilska, beskrivs ofta bristen på stöd- och anpassningar i skolan leda till ett förvärrat beteende. I anmälningarna beskrivs det att om skol- och lärmiljön anpassades bättre efter elevers förutsättningar och behov skulle inte dessa situationer behöva uppstå.

I många anmälningar beskrivs att eleverna tidigare har haft en fungerande skolgång tack vare stöd- och anpassningar, men att dessa insatser har tagits bort exempelvis av ekonomiska skäl. I flera fall beskrivs också att skolorna ansökt om extra resurser för en elevs stödinsatser, men att detta har avslagits av kommunen.

Flera anmälningar beskriver att skolan inte vill ge eleven extra anpassningar under fritidsverksamheten. Vårdnadshavarna måste således hämta eleven efter skoldagens slut, något som beskrivs vara svårt att förena med yrkeslivet, inte minst för ensamstående.

I ett par enstaka anmälningar beskrivs att restriktionerna under covid-19-pandemin har bidragit till att försämra elevers möjlighet att få stödinsatser i skolan, bland annat på grund av personalbrist.

Skolans stödåtgärder sätts in för sent

En återkommande situation som beskrivs i anmälningarna är att skolans stöd och anpassningar sätts in sent, inte sällan flera år efter det att eleven har börjat uppvisa svårigheter i skolan och att vårdnadshavare har efterlyst utredning och åtgärder. När sedan utredning väl görs, och stöd- och anpassningsåtgärder sätts in, måste eleven ta igen flera årskurser.

Beslutade insatser genomförs inte

I flera anmälningar beskrivs att skolor inte genomför de åtgärder som har beslutats för att ge eleven stöd och anpassning. Enligt anmälningarna finns dessa insatser enbart på papper och genomförs inte i praktiken. I många av dessa anmälningar beskriver också vårdnadshavarna att det är svårt att utkräva svar från skolan, till exempel för att rektor inte svarar på mejl eller telefonsamtal.

Bristen på stöd och anpassning kan bli farlig för elevers hälsa

För vissa elever beskrivs bristen på adekvata stöd- och anpassningsåtgärder i skolan innebära en påtaglig risk för elevens liv eller hälsa. Flera anmälningar som rör elever i låg- och mellanstadium med diabetes typ 1 beskriver att skolan inte förser eleven med en resursperson med tillräcklig kompetens att hantera diabetes utan lägger alltför stort ansvar av egenvården på den unga eleven själv. I ett par fall finns visserligen en sådan resursperson, men skolan saknar beredskap för hur eleven ska stöttas vid de tillfällen som denna person är sjuk eller ledig. För dessa elever kan en livshotande situation snabbt uppstå om inte sjukdomen hanteras på rätt sätt. På liknande sätt beskrivs en elev i anpassad grundskola utsättas för risk när skolan inte följer elevens medicinering mot epilepsi på rätt sätt.

Det kan också uppstå livshotande situationer i skolan för elever med olika former av allergier. Flera anmälningar beskriver hur elever med olika allergier har utsatts för fara på grund av skolans brist på anpassning. Ett exempel är att en skola vid upprepade tillfällen inte gav rätt anpassad kost till en lågstadielev med födoämnesallergi. Eleven fick en anafylaktisk chock och ambulans fick tillkallas. Ett annat exempel är situationen för en elev med allergi mot vissa kemiska ämnen som finns i parfym och rengöringsmedel. Skolan anpassar inte skolmiljön i tillräcklig omfattning, vilket utlöser astmaattacker och förstärkta allergiska symtom. Samma elev nekas också göra praktik med hänvisning till sin allergi.

I andra anmälningar beskrivs att elever med någon form av neuropsykiatrisk funktionsnedsättning utsätter både sig själva och andra för fysisk fara när skolan inte sätter in tillräckliga resurser för att hålla uppsyn och kontroll. I flera anmälningar beskrivs hur elever har fått benbrott, slagit ut tänder eller på andra sätt skadat sig fysiskt i skolan.

I många anmälningar beskrivs också att skolans brist på stöd och anpassningar leder till kraftigt psykiskt lidande hos de berörda eleverna. Ett stort antal anmälningar beskriver att elever blir deprimerade, utvecklar stark ångest, självskadebeteende och till och med blir suicidala. I ett större antal anmälningar beskrivs att skolan har gjort oros-anmälningar till socialtjänsten då de befarar att eleven far illa. I flera fall har också sådana anmälningar gjorts av de myndigheter, antingen DO eller Skolinspektionen, som har tagit emot anmälningarna.

Elever hålls isolerade från andra

Enskild undervisning kan vara ett sätt att anpassa skol- och lärmiljön efter en elevs behov. I flera anmälningar beskrivs detta också som något eleven skulle behöva, men som skolan inte går till mötes.

Nära tjugo anmälningar beskriver tvärtom hur elever mår dåligt av att i alltför stor del av tiden hållas isolerade ifrån andra elever. I dessa fall upplever alltså elever och vårdnadshavare att skolorna vidtagit felaktiga, eller alltför långtgående, stöd- och anpassningsåtgärder. Ofta handlar det om elever som har behov av att få arbeta enskilt och som har svårigheter i det sociala samspelet med andra. Men i anmälningarna beskrivs hur dessa elever sitter enskilt hela skoldagarna, ofta utan lärarledd undervisning. Vissa av dessa elever har en resursperson, andra inte. De är inte bara isolerade från andra elever under lektionstid, utan äter också ofta skolmåltiden ensam, har ensam rast inomhus och ges inte tillfälle till lek eller samvaro med andra elever. I dessa anmälningar ställs frågan hur dessa elever ska kunna utveckla och förbättra sin sociala förmåga när de aldrig får öva på umgänge med andra jämnåriga. Anmälningarna förmedlar

känslan av att ses som ett problem som separeras från övriga elever så att de andra ska få arbetsro. Det beskrivs att dessa elever upplever isoleringen från andra elever som psykiskt jobbig och betungande; isoleringen förstärker elevernas känsla av utanförskap och att inte vara en del av gemenskapen i klassen. Många vårdnadshavare ifrågasätter också kvaliteten på undervisningen för de isolerade eleverna.

Elever utan diagnos nekas stöd

Ett drygt tiotal anmälningar beskriver att elever som riskerar att inte nå målen i skolan inte får stöd- och anpassningsåtgärder eftersom eleven saknar diagnos. Detta trots att en diagnos aldrig får vara ett villkor för att en elev ska få stöd i skolan.¹⁴ Att elever utan diagnos nekas stöd beskrivs skapa problem för elever som väntar på att få en utredning genomförd av BUP. Väntetiden för en sådan utredning kan vara lång, ibland många månader. I anmälningarna finns också exempel där skolan till en början inte har velat initiera någon utredning och där elever får vänta i flera år på att få en utredning genomförd och en diagnos fastställd. I flera anmälningar beskrivs att elever som senare bedömdes ingå inom autismspektrumet inte fick anpassningar i skolan innan diagnos och att eleverna som en följd av detta utvecklade utmattningssyndrom och annan psykisk ohälsa.

Det beskrivs också utgöra ett problem att skolor kräver en diagnos för att sätta in åtgärder för de elever som har vissa svårigheter i skolan, men som inte bedöms nå upp till diagnoskriterierna. Ett exempel på detta är en elev som uppvisar läs- och skrivsvårigheter, men inte bedöms ha det i formen av dyslexi och därför nekas stöd och anpassningar av skolan.

14 Enligt 3 kapitlet 2 och 5–12 §§ skollagen har en elev rätt till extra anpassningar eller särskilt stöd om eleven riskerar att inte nå de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas.

Skolmåltider anpassas inte

I ett par anmälningar beskrivs att skolan inte anpassar skolmåltiderna utifrån elevers funktionsnedsättning. I ett par av dessa handlar det om att skolan inte har anpassat kosten utifrån elevers födoämnesallergi eller intolerans. Som tidigare har beskrivits ledde detta i ett fall till att en elev fick en anafylaktisk chock. I andra exempel handlar det om elever med celiaki (glutenintolerans) där skolan visserligen serverar anpassad kost, men där dessa alternativ ofta erbjuds även till andra elever och därför inte finns kvar till de som verkligen behöver dem. Dessa anmälningar beskriver också att specialkosten inte alltid är ett likvärdigt alternativ, till exempel blev de med celiaki erbjudna gröt till lunch när de andra eleverna erbjuds lasagne och schnitzel.

Ett par anmälningar beskriver också hur skolor inte anpassar skolmåltiderna för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, trots läkarintyg. Det kan handla om att elever har vissa svårigheter med mat och ätande som en följd av sin funktionsnedsättning, exempelvis att personen kanske bara kan äta vissa saker och vägrar annat.

Elever blir felaktigt placerade i anpassad skola

Ett par anmälningar beskriver hur elever antingen har blivit eller föreslås bli placerade i anpassad grund- eller gymnasieskola på felaktiga grunder. Skolan bedömer i dessa anmälningar att en viss elev bör gå i anpassad skola, men vårdnadshavarna menar i stället att eleven bör gå i ordinarie skola med särskilt stöd. Vårdnadshavarna upplever att skolorna inte är beredda att avsätta de resurser som krävs för att ge eleven adekvata stöd- och anpassningsinsatser, utan ser i stället anpassad skola som ett sätt att bli av med eleven. I en av dessa anmälningar beskrivs att skolan hävdade att en elev hade en intellektuell funktionsnedsättning, trots att utredningen som hade gjorts tydde på att hen var normalbegåvad. När sedan kommunen prövade skolans ansökan om placering i anpassad grundskola underkände de den utredning som skolan hade gjort och fann att de tester som skolan hade gjort på eleven inte var lämpliga utifrån dennes befintliga diagnoser.

I en annan anmälan beskriver en gymnasieelev själv hur hen felaktigt blev placerad i anpassad grundskola i lågstadiet, trots att flera experter och lärare menade att eleven inte uppfyllde kriterierna. Placeringen i anpassad grundskola kvarstod ända till första årskursen i den anpassade gymnasieskolan då en ny bedömning gjordes. Den nya bedömningen fastslog att eleven i stället borde läsa i den ordinarie gymnasieskolan med stöd och anpassning, vilket ledde till att eleven blev tvungen att gå om gymnasiets första årskurs.

I ett par av anmälningarna lyfts också problemet med att en elev som har placerats i anpassad grundskola inte har samma möjligheter att välja inriktning inom gymnasiet, exempelvis en viss yrkesinriktning såsom fordonsteknik.

Elever utsätts för trakasserier

Ungefär 40 procent av anmälningarna (drygt 80 stycken) beskriver att elever utsätts för trakasserier som har samband med funktionsnedsättning i skolan. Trakasserier är, enligt 1 kapitlet 4 § diskrimineringslagen, en form av diskriminering. I anmälningarna handlar det om att

- elever utsätts för trakasserier av andra elever
- elever utsätts för trakasserier av skolpersonal
- skolor inte uppfyller skyldigheten att utreda och åtgärda trakasserier
- skolpersonal uppvisar negativa attityder och bristande kompetens.

Det finns flera anmälningar där elever utsätts för trakasserier både från andra elever och skolpersonal.

Elever utsätts för trakasserier av andra elever

Nära 50 anmälningar beskriver hur elever utsätts för trakasserier av andra elever i skolan. Trakasserier beskrivs oftast bestå av kommentarer, nedsättande skämt eller utfrysning, men i ett antal anmälningar beskrivs också allvarliga fysiska kränkningar. Trakasserier i anmälningarna beskrivs ofta ha pågått under längre tid, ibland i flera år.

Ofta har trakasserier i anmälningarna ett samband med elevernas funktionsnedsättning, till exempel att eleven blir retad och förlöjligad för att vara annorlunda eller inte ha samma förmågor som de andra. I flera fall filmas trakasserier och sprids bland de andra eleverna.

Elever utsätts för trakasserier av skolpersonal

Drygt 30 anmälningar innehåller uppgifter om att det är skolans personal som har utsatt eleven för trakasserier, något som är förbjudet enligt 2 kapitlet 5 § diskrimineringslagen och som utbildningsanordnaren har ett ansvar för.

I dessa anmälningar beskrivs att skolpersonal kallar elever för nedsättande tillmälen, är fysiskt våldsamma eller på andra sätt kränker elevens värdighet. Det finns flera exempel i anmälningarna där skolpersonal förnedrar eleven inför andra, exempelvis genom att kommentera elevens funktionsnedsättning på ett nedlåtande sätt inför klasskamraterna.

En återkommande situation från anmälningarna är att elever som uppvisar utåtagerande beteende blir bemötta på ett kränkande sätt av skolpersonalen. Det beskrivs att personalen håller fast eleven, tar eleven hårt i armarna eller lyfter eleven i kläderna – ett agerande som upplevs eskalera situationen i stället för att lugna den. En vårdnadshavare beskriver hur eleven far illa av att bli behandlad av vuxna på detta sätt.

I ett par anmälningar beskrivs hur elever bestraffas av skolans personal till följd av beteenden som hör ihop med elevens funktionsnedsättning. Till exempel blev en elev bestraffad genom att inte få spela fotboll med de andra eleverna på rasten eftersom hen inte hade gjort klart en viss skoluppgift.

I ett par anmälningar är det elevens resursperson som utsätter eleven för trakasserier i skolan.

Skolor uppfyller inte skyldigheten att utreda och åtgärda trakasserier

Det är vanligt förekommande i anmälningarna om trakasserier att skolan inte beskrivs uppfylla sin skyldighet att utreda och åtgärda trakasserier i syfte att förhindra att det händer igen, detta enligt 2 kapitlet 7 § diskrimineringslagen. Skolorna beskrivs ofta inte se händelserna som trakasserier utan snarare som ömsesidiga konflikter. Skolor beskrivs också se upprepade och sammanhängande händelser som enskilda incidenter och inte ta ett samlat grepp.

I flera anmälningar avseende elever med utåtagerande beteende beskrivs att skolan inte tar på allvar när eleven blir utsatt för trakasserier av andra elever utan att skolan ger den utåtagerande eleven skulden för alla situationer som uppstår.

Skolpersonal uppvisar negativa attityder och bristande kompetens

Många anmälningar beskriver att skolpersonal brister i sitt bemötande av elever med olika former av funktionsnedsättningar på grund av negativa attityder och avsaknad av rätt kompetens. Att bli utsatt för ett negativt bemötande kan utgöra trakasserier i diskrimineringslagens mening.¹⁵

15 Se definitionen av trakasserier på sidan 45.

Det är vanligt förekommande i dessa anmälningar att personal klandrar elever för beteenden eller brist på förmågor som är en följd av elevens funktionsnedsättning. Anmälarna beskriver att personal inte verkar förstå vad en viss diagnos innebär utan ställer krav på eleven som denne inte har möjlighet att leva upp till på grund av sin funktionsnedsättning. Ett exempel är att elever med dyslexi blir nekade att använda tekniska hjälpmedel av oförstående lärare som menar att eleverna måste lära sig att klara skolan utan dessa hjälpmedel. Ett annat exempel är att personal talar om för en elev med add och autism att hen är lat och inte anstränger sig tillräckligt, fastän eleven har kämpat hårt med en skoluppgift.

Uppgiftslämnarna tolkar skolpersonalens agerande som en brist på kompetens kring vad olika funktionsnedsättningar innebär och hur skolpersonal bör bemöta och stötta dessa elever. Det beskrivs leda till brist på tillit till skolpersonalen att som elev inte bli förstådd, utan i stället klandrad och ifrågasatt. Bristen på tillit upplevs i sin tur förstärka elevens svårigheter i skolan.

Flera anmälare beskriver också att de upplever att vissa i skolpersonalen har en negativ inställning till elever med vissa funktionsnedsättningar. Ett sådant exempel är att en rektor, vid ett möte som syftade till att diskutera en mellanstadieelevs behov av stöd, vid flera tillfällen underströk att det finns en stark koppling mellan elevens diagnos adhd och kriminalitet. Det beskrivs också återkommande i anmälningarna att skolor upplevs vilja ”bli av” med elever, och att elever inte upplever sig vara omtyckta av skolans personal.

Elever nekas tillgång till skola och undervisning

I drygt 30 procent av fallen (drygt 60 anmälningar) beskriver anmälningarna att eleven nekas tillgång till skola och undervisning. Det kan utgöra diskriminering enligt 2 kapitlet 5 § diskrimineringslagen att neka en elev tillgång till skola och undervisning av skäl som hör samman med funktionsnedsättning. I anmälningarna handlar det om att elever

- nekas skolplats
- nekas att delta i skolaktiviteter
- stängs av från undervisningen
- nekas skolskjuts.

Elever nekas skolplats

I ett par anmälningar nekas elever plats på skolor efter det att skolan har fått reda på att eleven har en neuropsykiatrisk diagnos. I ett exempel har eleven tagit emot besked om antagning till en ny skola, men skolan ringer någon månad senare upp vårdnadshavaren och meddelar att de inte kan ta emot elever med adhd som behöver mycket extra stöd. I ett annat exempel fick vårdnadshavaren information från rektor om att det fanns plats på skolan för elever i aktuell årskurs, men när skolan senare fick höra att eleven hade flera neuropsykiatriska diagnoser och behov av särskilt stöd fanns det inga lediga platser längre.

I ett par anmälningar beskrivs att elever med omfattande behov av stöd och anpassningar nekas plats i kommuners resursskolor, behandlingsskolor eller särskilda klasser anpassade för elever inom autismspektrumet. Kommunen motiverar besluten med närhetsprincipen eller ekonomiska skäl.

Elever nekas delta i skolaktiviteter

I ett dussin anmälningar beskrivs hur elever nekas att delta på skolutflykter, idrottsdagar, klassresor eller i högtidsfiranden av olika slag. Det kan exempelvis handla om skolavslutningar eller besök i simhall och luciafiranden. Ofta rör detta elever som redan tillbringar en stor del av skoltiden isolerad från andra elever. Ett exempel är en högstadielev med adhd som nekas följa med på en skolresa eftersom vissa av de medföljande lärarna skulle vägra att följa med på resan om eleven följer med.

Ett annat exempel är att skolan nekar en elev som har Tourettes syndrom att delta på en middag som hålls för alla skolans elever och deras vårdnadshavare. Skolan menar att eleven skulle förstöra stämningen på middagen.

En anmälan beskriver att inga elever från skolans särskilda undervisningsgrupp för elever inom autismspektrumet får delta i skolans gemensamma aktiviteter och firanden, exempelvis luciafirande eller skolavslutning. Eleverna upplever att skolan behandlar dem som mindre värda och inte en del av skolans gemenskap.

Elever stängs av från undervisningen

Cirka tio anmälningar beskriver att skolan har fattat beslut om att stänga av en elev från undervisning, under en kortare period eller permanent. De flesta av dessa anmälningar rör elever i gymnasieskolan, men det finns också ett par exempel som beskriver att elever i grundskolan stängts av i kortare perioder. Gemensamt för dessa ärenden är att avstängningen verkar ha föregåtts av någon form av våldsam incident eller konfliktfylld situation. I anmälningarna beskrivs att dessa situationer inte skulle ha uppkommit om eleven i fråga hade fått rätt stöd och anpassning i skolan.

I ett par exempel beskrivs också hur grundskoleelever i praktiken blir avstängda från undervisningen då skolan under en period inte vill att de kommer till skolan fysiskt utan hänvisar dem till distansundervisning, men där det saknas förutsättningar för sådan undervisning. För en elev i årskurs fem pågick en sådan situation i två månader.

Flera anmälningar beskriver också att elever har blivit utestängda från pågående lektion. Ett exempel är en högstadiellev med hög frånvaro från skolan som vid upprepade tillfällen blir utslängd från lektioner när hen väl tagit sig till skolan. Vårdnadshavaren beskriver att skolans hantering bidrar till att eleven får ännu högre frånvaro från skolan.

Elever nekas skolskjuts

En handfull anmälningar beskriver att elever, trots sina särskilda behov, blir nekade skolskjuts till eller från skolan. I ett exempel beskrivs att kommunen avslår både skolskjuts och ledsagare på vägen till och från skolan, trots att vägen till skolan innebär flera byten och färd med båt färja för eleven som går i anpassad grundskola och har ett omfattande stödbehov. I ett annat exempel beskrivs att elevens autismspektrumtillstånd gör att eleven inte orkar samåka med andra personer, men att kommunen nekar ensamåkning.



Avslutande diskussion

DO menar att elever med olika funktionsnedsättningar löper hög risk att utsättas för diskriminering i skolan, detta utifrån den analys som har gjorts av anmälningar om diskriminering som kom in till DO under perioden 2018–2022. Rätten till utbildning fri från diskriminering är avgörande för tillgången till en rad andra mänskliga rättigheter, exempelvis rätten till hälsa och utveckling och den framtida rätten till arbete. Det är också särskilt allvarligt att som barn bli utsatt för diskriminering i skolan, just eftersom det rör sig om barn. En skolpliktig elev är dessutom skyldig att gå till skolan och det finns ett beroendeförhållande till lärare, skolläda och annan personal.

Analysen visar att många elever upplever sig bli diskriminerade på flera olika sätt i skolan och av en rad olika personer. Anmälningarna beskriver att elever inte får det stöd som de har rätt till, att de utsätts för trakasserier och att de nekas tillgång till skola eller undervisning. Det är anmärkningsvärt att en stor andel av anmälningarna beskriver att eleven utsätts för mer än en av dessa tre situationer samtidigt. Till exempel innehåller en överväldigande majoritet av anmälningarna om trakasserier även uppgifter om att eleven inte får det stöd den har rätt till i skolan. Det leder till en än mer utsatt situation i skolan att samma elev upplever flera av dessa situationer samtidigt, ibland alla tre.

Det som framkommer i analysen av anmälningarna står i kontrast mot principen om en inkluderande skola där alla elever välkomnas och ges utrymme att utvecklas i ett gemensamt sammanhang. Detta trots att det i skolans styrdokument slås fast att undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov, baserat på en demokratisk människosyn.¹⁶

16 Läroplan (Lgr22) för grundskolan samt förskoleklassen och fritidshemmet, del 1 om skolans värdegrund och uppdrag.

Många av anmälningarna beskriver att diskrimineringen i skolan får stora och allvarliga konsekvenser för de berörda eleverna. Det är vanligast att beskriva att svårigheterna i skolan leder till psykisk ohälsa, att eleven inte når kunskapsmålen i skolan eller får långvarig frånvaro från skolan. Den psykiska ohälsa som beskrivs är många gånger av allvarlig karaktär i form av ångesttillstånd, utmattningssyndrom, depression, självskadebeteende och till och med försök till suicid. Även psykosomatiska besvär, såsom huvudvärk och magont, beskrivs i många anmälningar.

Det är också vanligt att beskriva att bristen på stödinsatser eller bristande hantering av trakasserier från skolans sida leder till att eleverna fortsätter utsättas för kränkningar, konflikter och våld under skoltid.

Sammantaget leder svårigheterna i skolan till att en betydande andel av dessa elever riskerar att lida men för livet, både i form av fortsatt psykisk ohälsa och i form av ofullständigt genomgången grund- och/eller gymnasieskola.

Referenser

Diskrimineringsombudsmannen (2023 a) Statistik 2015–2022. Statistik över anmälningar som inkom till Diskrimineringsombudsmannen 2015–2022. Rapport 2023:2. Solna: Diskrimineringsombudsmannen (DO).

Diskrimineringsombudsmannen (2023 b) Förekomst av diskriminering 2023. Rapport 2023:3. Solna: Diskrimineringsombudsmannen (DO).

Bilaga: Metod och material

Vi har genomfört en kvantitativ och kvalitativ analys av anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning inom utbildningsområdet.

Den kvantitativa analysen bidrar med beskrivande statistik över hur många anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning som rör skolformerna förskola/förskoleklass, grundskola och gymnasium under åren 2015–2022 samt hur många anmälningar om bristande tillgänglighet som rör samma skolformer under samma period.

Den kvalitativa analysen bidrar med kunskap om vilka återkommande situationer inom grundskola och gymnasium som beskrivs i anmälningarna om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning.

I denna analys utgår vi ifrån anmälningar om diskriminering som har inkommit till DO. Det finns tre huvudsakliga utmaningar vid tolkning av resultatet:

- Många fall av diskriminering kommer inte DO till kännedom.
- De händelser som beskrivs i anmälningarna om diskriminering utgör inte alltid diskriminering i diskrimineringslagens mening.
- Förändringar i statistiken kan ha andra orsaker än att förekomsten av diskriminering har förändrats.¹

1 För mer utförlig beskrivning av dessa utmaningar se DO (2023 a), sidan 20–21.

De data som sammanställs är hämtade från DO:s diarium. Data som registreras i diariet ska spegla innehållet i de inkomna handlingarna och innehåller information om bland annat anmäld diskrimineringsgrund, form av diskriminering och vilket samhällsområde anmälan rör.

Det är också viktigt att beakta att den kvalitativa analysen enbart baseras på uppgifterna i anmälan. Skolans eller kommunens version av de anmälda händelserna ingår inte i analysen.

Analys av anmälningar om diskriminering ger inte en helhetsbild av diskriminering

De anmälningar vi får in till DO ger en bild av diskrimineringsproblem som finns inom utbildningsområdet, men de ger inte hela bilden. Det kan finnas diskriminering som av olika skäl inte anmäls till DO. En förutsättning för att anmäla är att känna till möjligheten att anmäla och vilken institution man kan vända sig till. Den som har utsatts för diskriminering måste också tycka att det är mödan värd att anmäla och tro att det kan leda till något. Det kan också finnas andra skäl till att inte anmäla, exempelvis en oro för att det skulle få negativa konsekvenser.²

Anmälningarna ger därför inte en heltäckande bild av hur diskriminering inom utbildningsområdet ser ut eller är fördelad.

Urval

Den kvantitativa analysen utgår ifrån de anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning inom skolformerna förskola/förskoleklass, grundskola och gymnasium under åren 2015–2022 samt anmälningar om bristande tillgänglighet inom samma skolformer och under samma tidsperiod. Vad gäller anmälningar om

2 För ett mer utförligt resonemang om detta, se DO (2023 b), sidan 36.

diskriminering som har samband med funktionsnedsättning inom dessa skolformer rör det sig om 1 145 anmälningar och gällande anmälningar om bristande tillgänglighet inom samma skolformer rör det sig om 876 anmälningar. Detta kan sättas i relation till att DO under samma tidsperiod totalt tog emot 19 542 anmälningar om diskriminering, varav 2 770 stycken var anmälningar om diskriminering i form av bristande tillgänglighet.

Det material som DO använder i den kvantitativa analysen rör anmälningar från perioden 2015–2022. DO har valt att inte inkludera material från åren innan 2015 då myndigheten har bedömt att det finns för stora osäkerheter vad gäller jämförbarheten över tid och tolkning av data.

I den kvalitativa analysen har DO gjort ett slumpmässigt urval av 200 anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning inom grundskola och gymnasium som inkom under femårsperioden 1 januari 2018–31 december 2022. Under denna period inkom totalt 889 sådana anmälningar. Detta gör att urvalet motsvarar 22 procent av det totala antalet inkomna anmälningar om diskriminering som har samband med funktionsnedsättning inom grundskola och gymnasium.

DO har valt att göra ett urval som sträcker sig över en längre tidsperiod för att öka resultatets hållbarhet över tid och minska risken för att covid-19-pandemin eller andra enskilda händelser eller situationer ska påverka resultatet alltför mycket.

Det slumpmässiga urvalet syftar till att ge en representativ bild av de anmälningar som DO tar emot. De återkommande situationer som har identifierats i materialet kan dock inte med säkerhet sägas ge en heltäckande bild av alla de diskrimineringsproblem som har anmälts under de senaste fem åren. Det är dock sannolikt att DO har identifierat de diskrimineringsproblem som oftast anmäls i analysen.

Analysen har gjorts genom att läsa och analysera de handlingar som har registrerats i DO:s diarium. DO har schematiskt kategoriserat innehållet i anmälningarna utifrån ett antal centrala variabler, baserat på den information som framkommer i anmälningarna. Denna bearbetning ligger till grund för redovisningen av den kvalitativa analysen.

Uppdraget har inneburit att DO har hanterat känsliga personuppgifter i samband med analysen. DO har med anledning av det vidtagit ett antal säkerhetsåtgärder i hanteringen. Denna promemoria innehåller inte identifierbara persondata.

Uppgifter om könstillhörighet har noterats i samband med den kvalitativa analysen i syfte att kunna granska skillnader i vad som anmäls för tjejer och killar. Det innebär att DO i den kvalitativa analysen har baserat uppgifter om könstillhörighet på de uppgifter som framkommer i anmälan, även om anmälan har gjorts av vårdnadshavaren eller någon annan person än den utsatta själv. DO registrerar i sitt diarium endast könstillhörighet i de fall den utsatta själv uppger sin könstillhörighet, utifrån principen om självidentifiering. Gällande anmälningar om diskriminering inom grund- och gymnasieskolan innebär det att könstillhörighet har registrerats i diariet för endast en liten andel eftersom de allra flesta anmälningar görs av vårdnadshavaren.

Centrala begrepp

Centrala begrepp i denna analys är diskriminering, funktionsnedsättning, bristande tillgänglighet och trakasserier. I denna promemoria utgår vi ifrån hur dessa begrepp definieras i diskrimineringslagen (2008:567).

Diskriminering, enligt diskrimineringslagen, innebär att det

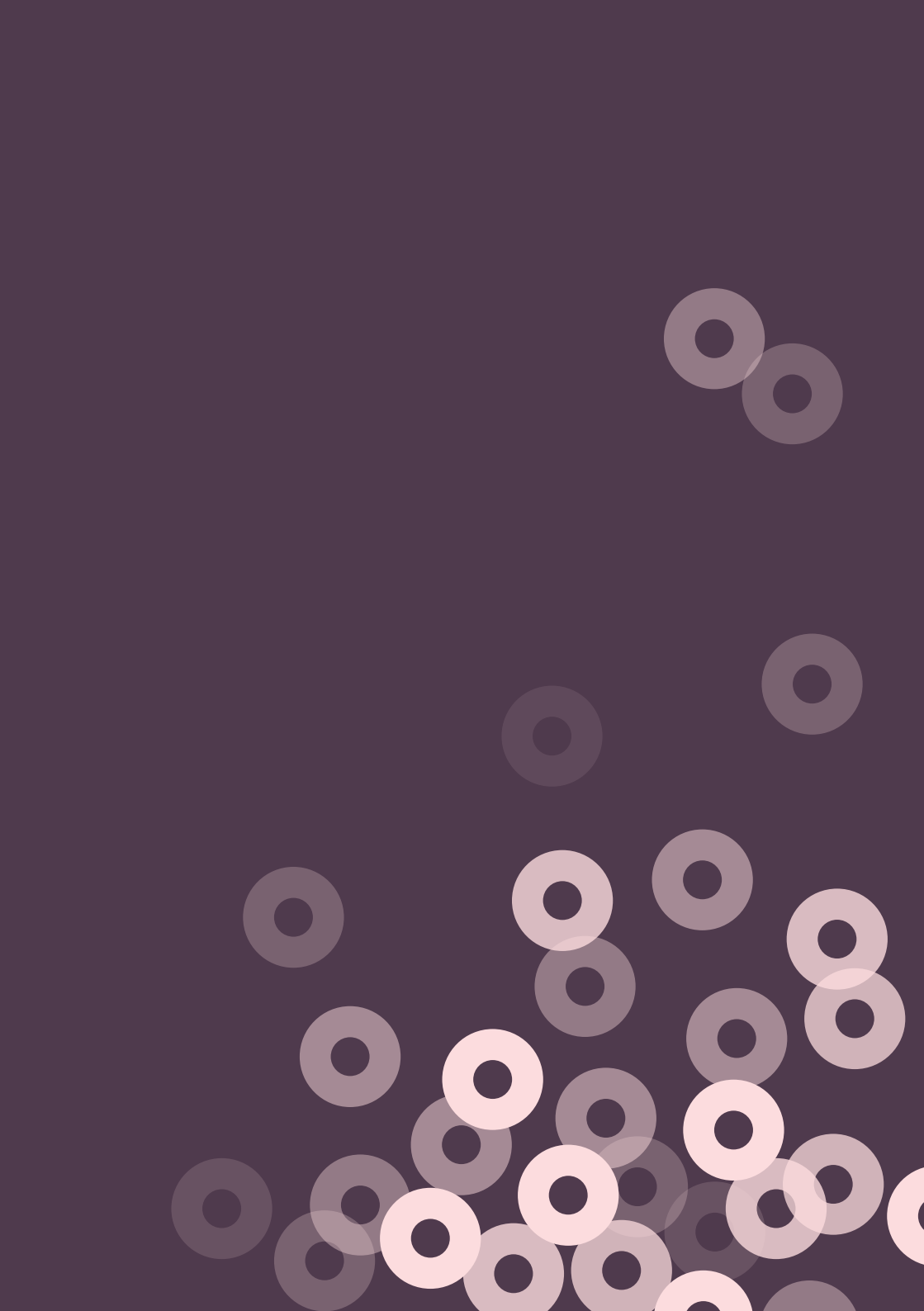
- måste vara en person som blivit missgynnad eller kränkt
- ska finnas ett samband med en diskrimineringsgrund (sexuella trakasserier kräver inte detta samband)
- måste handla om en av de former av diskriminering som beskrivs i lagen
- måste ha skett inom ett av de samhällsområden där lagen gäller.

Med **funktionsnedsättning** menas, enligt 1 kapitlet 5 § fjärde punkten diskrimineringslagen, varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå.

Bristande tillgänglighet innebär, enligt 1 kapitlet 4 § tredje punkten diskrimineringslagen, att en person med en funktionsnedsättning missgynnas genom att sådana åtgärder för tillgänglighet inte har vidtagits för att den personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan denna funktionsnedsättning som är skäligen utifrån krav på tillgänglighet i lag och annan författning, och med hänsyn till

- de ekonomiska och praktiska förutsättningarna
- varaktigheten och omfattningen av förhållandet eller kontakten mellan verksamhetsutövaren och den enskilde
- andra omständigheter av betydelse.

Trakasserier är, enligt 1 kapitlet 4 § fjärde punkten diskrimineringslagen, ett uppträdande som kränker någons värdighet och som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.



DO

www.do.se

Box 4057

169 04 Solna

Telefon 08-120 20 700

facebook.com/Diskrimineringsombudsmannen

[Linkedin/Diskrimineringsombudsmannen](https://linkedin/Diskrimineringsombudsmannen), DO

[X/@DO_Sverige](https://twitter.com/DO_Sverige)

ISBN 978-91-88175-45-8

